

v angličtině, přičemž autor se k nim přibližuje z mnoha různých perspektiv (například z pozic studia osvojování sloves u dětí nebo zkoumáním automatického generování nepravidelných tvarů pomocí počítačových modelů neuronových sítí) a zjištěnými poznatky ověřuje takovou teorii jazyka, jež odlišuje slova (jednotky uložené v mentálním lexikonu a vybavované z paměti) a pravidla (operace na slovech) jako dvě různé složky jazyka a dva různé a doplňující se způsoby poznávání. Cílem Pinkerovy knihy je definovat pravidla spjatá s tvořením anglických pravidelných a částečně i nepravidelných sloves. Slova a pravidla jsou vášnivou a přitom zábavnou, stylově až lehkouhrou a místy i zbytečně mnohořečnou obhajobou tohoto vidění jazyka, která je reprezentativním vzorkem Pinkerova myšlení o jazyce a rozhodně také přístupným dílem i pro nelingvisticky zaměřenou veřejnost.

Zároveň bychom rádi upozornili na dosud poslední Pinkerovu knihu *The Stuff of Thought. Language as a Window into Human Nature* z roku 2007, která do rámce Pinkerova popularizačního díla zapadá tématem i stylem. Kniha ve své ústřední metafoře představuje lidskou rasu jako „verbivory“, požírače slov, a odhaluje signály, jimiž nás jazyk dovádí k poznání lidské mysli. Pinker přirovnává uchopení světa jazykem k pobytu v platónské jeskyni idejí a rozvíjeje tuto metaforu se zamýšlí nad tím, kterými svými vlastnostmi jazyk člověku přece jen umožňuje poznat pravý stav věcí čili přirozené světlo světa pronikající jeskynním prostorem.

Přednášku Stevena Pinkera na téma jazyka jako okna k mysli, proslovenou v rámci cyklu Authors@Google, lze zhlédnout zde: <http://www.youtube.com/watch?v=hBpetDxIEMU&feature=channel>.

Eva Lehečková

Dorota Zielińska – Proceduralny model języka

ZIELIŃSKA, Dorota (2007): *Proceduralny model języka. Językoznawstwo z pozycji teorii modeli nauk empirycznych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 182 s.

V knížce – členěné do tří kapitol – je rozpracována počáteční verze nového modelu přirozeného jazyka.

V první kapitole se autorka zamýšlí nad tím, jak epistemologicky co neadekvátněji zkoumat přirozený jazyk. V rámci teorie modelů hodnotí dva odlišné modelové typy: formální, deduktivně založené modely matematicko-logických věd a induktivně založené modely používané ve vědách empirických. Upozorňuje na ohraničenou popisnou i explanační adekvátnost prvně jmenovaných, a snaží se proto zkoumání přirozeného jazyka založit na modelu vycházejícím z teorie modelů empirických věd.

Důsledkem je návrh procedurálního modelu jazyka, jehož popisu je věnována druhá kapitola. Představeny jsou zde jeho klíčové koncepty – selektivní [wybierająca] funkce jazyka a komunikační pole – a řada jeho dílčích kvalitativních (explanačních) aplikací (vysvětlení kontextové proměnlivosti významu a procesu významové změny, popis interakce mezi jazykovým prostředkem a situačním i textovým kontextem, nové uchopení metafory, aktuálního členění aj.). Navržený model poskytuje jednak nový sjednocující rámec umožňující uchopit řadu jevů, které dosud nebylo možné v rámci dominantních lingvistických směrů 20. století uspokojivě postihnout v rámci jedné teorie (především kompozicionalitu jazykového

významu, „otevřený“ charakter přirozeného jazyka aj.), jednak zpřístupňuje ve fungování jazyka aspekty zcela nové. Výsledný návrh představuje důležitý nástroj pro interpretaci jazykového významu.

Jelikož je model budován tak, aby umožňoval empirickou verifikaci z něj odvozených hypotéz, přináší třetí kapitola ukázkou jeho kvantitativní aplikace: Pomocí dat z jazykových korpusů je empiricky ověřena dílčí odvozená hypotéza (o vlivu sémantických kategorií atributivně užitých adjektiv na jejich vzájemné slovosledné postavení v rámci téže nominální skupiny). Korpusovému vyhledávací je zde přisouzena přiměřená a náležitá role nástroje, s jehož pomocí lze ověřit z modelu odvozenou hypotézu.

Martin Beneš

Andrea Hudáková – Čeština ve vzdělávání dětí s vadou sluchu

HUDÁKOVÁ, Andrea (2008): *Čeština ve vzdělávání dětí s vadou sluchu*.
Disertační práce, FF UK, Praha.

Problematika vyučování druhému (cizímu) jazyku klade, pokud jde o vzdělávání dětí s vadou sluchu, aplikované lingvistice celou řadu otázek, u nás i jinde ve světě. Ve vzdělávání dětí neslyšících (těch, které nedokážou vnímat fonémy mluveného jazyka a nikdy je vnímat nedokázaly) jsou zvláště naléhavé otázky typu: Ztotožňují se vzdělavatelé neslyšících dětí s názorem, že mluvený jazyk neslyšící dítě kvůli své sluchové vadě smyslově nevnímá, a není tak schopno si ho spontánně, přirozenou cestou, osvojit? Chápou, že mluvený (většinový) jazyk tedy nemůže být prvním jazykem neslyšícího dítěte? Dokážou připustit, že jeho prvním jazykem musí být jazyk smyslově (zrakem) přístupný, tj. příslušný znakový jazyk, a že většinový jazyk je až jazykem druhým? A soustřeďuje se pak výuka druhého jazyka rozumně jen na jeho (smyslově vnímatelnou) formu psanou? Pokud ano, jakými způsoby se psaný většinový jazyk vyučuje?

Práce Andrey Hudákové *Čeština ve vzdělávání dětí s vadou sluchu* nahlíží tyto a další otázky zvláště ve vztahu k našemu domácímu kontextu, a to i v perspektivě diachronní; česká situace současná se pak užitečně srovnává se situací jinde. V centru zájmu přitom stojí právě vzdělávání dětí (prelingválně) neslyšících.

Kapitola *Komunikace lidí s vadou sluchu* podává potřebné informace o typech „komunikací“, do nichž lidé s vadou sluchu vstupují, o komunikaci audioorální a vizuálně-motorické. V souvislosti s komunikací audioorální se pak mapují dílčí komunikační činnosti (poslouchání, mluvení, odezírání), v souvislosti s komunikací vizuálně-motorickou se věnuje pozornost českému znakovému jazyku, a také prostředkům sloužícím k vizualizaci mluvené češtiny (fonemické posunky podporující odezírání a artikulaci, pomocné artikulací znaky, prstová abeceda).

Problematika prvního vs. druhého jazyka je shrnuta v kapitole *Čeština: první, nebo druhý jazyk českých dětí s vadou sluchu?* Na stručný přehled teorií osvojování jazyka zde navazují oddíly věnované monolingvistice a monokulturalismu (čeština jako první jazyk) a bilingvistice a bikulturalismu (čeština jako jazyk druhý); zmíněna je i tzv. totální komunikace, která v našem vzdělávacím systému byla a je značně populární.